

Article Arrival Date

Makale Geliş Tarihi

22.04.2025

Article Published Date

Makale Yayın Tarihi

20.06.2025

TOPLUMSAL KRİZLERE YENİ BİR BAKIŞ AÇISI: TAMAMLAYICI SOSYOLOJİ

The Problem of Complementarity in Sociology: A Theoretical and Methodological Analysis

Bülent KARA

Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, bkara@ohu.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-6021-085X

Kadriye ÜZ

Bilim Uzmanı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, kadriyeuz736@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-7805-4656

1

Özet

Bu çalışma, sosyoloji disiplininde ortaya çıkan yeni toplumsal dinamikler ve krizler ışığında, tamamlayıcı sosyolojiye olan ihtiyacı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Geleneksel sosyoloji yaklaşımlarının karmaşık ve hızla değişen toplumsal yapıları açıklamada yetersiz kalması, tamamlayıcı sosyoloji kavramının önemini artırmıştır. Tamamlayıcı sosyoloji, birey ve toplum arasındaki ilişkileri, toplumsal normları ve sosyal yapıların işleyişini bütüncül ve çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alarak, günümüzün küreselleşme ve teknoloji temelli dönüşümlerinin yarattığı toplumsal krizleri anlamaya ve çözüm üretmeye odaklanmaktadır. Bu yaklaşımın tanımlayıcısı Kara, toplumsal farklılıkları tehdit olarak görmek yerine toplumsal bütünleşmenin ve uyumun tamamlayıcı unsurları olarak değerlendirmekte, böylece toplumsal risklerin avantaja dönüştürülmesini mümkün kıldığını vurgulamaktadır. Araştırmanın temel amacı, tamamlayıcı sosyoloji perspektifiyle toplumsal krizlerin sosyolojik bağlamda analiz edilmesi ve bu krizlere yönelik kapsamlı çözüm önerileri geliştirilmesidir. Bu doğrultuda, birey-toplum, birey-grup ve kültürlerarası etkileşimlerde ortaya çıkan sosyal izolasyon, sosyal mesafe ve eylemsizlik gibi kriz olguları tamamlayıcılık ilkesi üzerinden yeniden

yorumlanmıştır. Çalışma, tarama modeli esas alınarak gerçekleştirilmiş olup, klasik sosyolojik yaklaşımların sınırlarını aşarak, toplumsal sorunlara multidisipliner ve tamamlayıcı bir metodoloji ile yaklaşmayı hedeflemektedir. Bu sayede sosyolojik bilginin derinleştirilmesi ve toplumsal yapının dinamiklerine ilişkin yeni kavramsal çerçevelerin oluşturulması amaçlanmaktadır. Tamamlayıcı sosyoloji, günümüzde hızla değişen toplumsal yapılar içinde normların yeniden inşasında, sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesinde ve toplumsal krizlerin çözümünde kritik bir role sahiptir. Özellikle teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve pandemi gibi küresel ölçekli krizler, birey ve toplum ilişkilerinde köklü dönüşümlere neden olmuş ve bu durum sosyolojik perspektifin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Tamamlayıcı sosyoloji, bu dönüşümlere uygun yeni analiz araçları ve kavramsal yaklaşımlar sunarak, sosyolojik bilginin güncel ihtiyaçlara cevap vermesini sağlamaktadır. Böylece, sosyal sorunlar ve sosyal ilişkiler arasındaki izolasyonun aşılması, toplumsal yapıların sürdürülebilirliği ve bireylerin toplumsal uyumunun sağlanması mümkün hale gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tamamlayıcı Sosyoloji, Toplumsal Krizler, Sosyolojik Analiz

Abstract

This study aims to highlight the growing need for complementary sociology in light of emerging social dynamics and crises within the discipline of sociology. The increasing complexity and rapid transformation of contemporary social structures have rendered traditional sociological approaches inadequate for providing comprehensive explanations, thereby underscoring the relevance of the concept of complementary sociology. Complementary sociology addresses the relationships between individuals and society, social norms, and the functioning of social structures through a holistic and multidimensional perspective. It focuses on understanding and responding to contemporary crises brought about by globalization and technology-driven transformations. As defined by Kara, this approach views social differences not as threats but as integral components of social cohesion and integration, thus enabling the transformation of social risks into opportunities. The primary objective of this research is to analyze social crises within a sociological context through the lens of complementary sociology and to develop comprehensive solutions to these crises. In this regard, phenomena such as social isolation, social distancing, and social inertia—emerging in individual-society, individual-group, and intercultural interactions—are reinterpreted through the principle of complementarity. The study is based on a descriptive research model

and seeks to move beyond the limitations of classical sociological approaches by adopting a multidisciplinary and complementary methodology. In doing so, it aims to deepen sociological knowledge and construct new conceptual frameworks concerning the dynamics of social structure. Complementary sociology plays a critical role in the reconstruction of norms, strengthening of social integration, and resolution of social crises within today's rapidly changing social contexts. Global-scale crises such as technological advancements, globalization, and the COVID-19 pandemic have caused profound transformations in the relationship between individuals and society, necessitating a reassessment of the sociological perspective. Complementary sociology provides new analytical tools and conceptual frameworks suitable for these transformations, ensuring that sociological knowledge responds to contemporary needs. As a result, it becomes possible to overcome the isolation between social issues and social relations, sustain social structures, and promote the social integration of individuals.

Keywords: Complementary Sociology, Social Crises, Sociological Analysis

GİRİŞ

Sosyoloji, insan ve toplumun tutum ve davranışlarını inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanabilir. Bu disiplin, bireyler arasındaki ilişkilerden sosyal işleyişlere kadar geniş bir yelpazede toplumsal olguları analiz eder. Sosyoloji, insanların neden ve nasıl düzenli bir toplum içinde yaşadığını araştırmanın yanı sıra, bireylerin, grupların veya kurum üyelerinin toplumsal yaşamlarını nasıl sürdürdüklerine de odaklanır. Sosyolojinin temel amacı, sınırları ve işlevleri yeni toplumsal yapının gereksinimlerine göre yeniden şekillendirmek ve uyum sağlamaktır. Her ne kadar sosyoloji kendi alt dallarına sahip olsa da, bu alt disiplinler bazen sosyolojinin özünden uzaklaşabilmektedir. Bu bağlamda, çözümleyici kurallar koymaktan ziyade, toplumsal sorunlar ve bunlar arasındaki bağlantıların farkındalığını geliştirmek esastır. Sosyal roller, belirli bir anlam etrafında tanımlanmalı ve anlaşılır olmalıdır. Kuralların, toplumsal düzenin, gelişmenin ve değişimin yönünü belirlemesi kadar, kendi iç tutarlılığını ve doğruluğunun sağlanması da önemlidir. Bu süreçte, toplumsal normların içselleştirilmesi ve bireylerin sosyal yapı içindeki pozisyonlarının hikayeleştirilmesi, sosyolojik analizlerin temel taşlarından biridir. Günümüz toplumsal yaşamında normların işleyişi, sosyal ilişkilerin etkin bir biçimde düzenlenmesini mümkün kılan dinamik bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, toplumsal yapılar

arasında karşılıklı bağımlılık ilişkileri bulunmaktadır ve bu ilişkiler, toplumun sürekliliğini ve işleyişini sağlamada kritik bir rol oynar.

Sosyolojinin ne olduğunu tanımlamak, işlevlerini ortaya koymak ve toplumdaki karşılığını irdelemek, tamamlayıcı sosyolojinin nasıl ortaya çıktığını ve ne anlama geldiğini anlamamıza önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda, tamamlayıcı sosyolojinin epistemolojik temelleri ile sosyal sistem içerisindeki konumu ve işlevi üzerinde durmak, sosyolojik bilginin kapsamını derinleştirmek açısından gereklidir. Tamamlayıcı sosyoloji, metodolojik açıdan son derece geniş bir bilgi havuzu sunmakta olup bu havuz, sosyolojinin farklı alt alanlarında kullanılabilecek zengin bir kuramsal ve ampirik birikimi barındırmaktadır. Özellikle, belirli dönemlerde ortaya çıkan toplumsal krizlerin tamamlayıcı sosyoloji perspektifiyle analiz edilmesi, yorumlanması ve bu toplumsal krizlere yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi, sosyolojik bilgi üretimine önemli katkılar sağlayacaktır ve disiplinlerarası düşünmeye olanak tanıyan değerli bir akademik çerçevenin oluşmasına imkân verecektir.

Toplumsal riskler, toplumun dinamik yapısından kaynaklanan ve potansiyel olarak ortaya çıkabilecek durumlar olarak değerlendirilebilir. Bu riskler, tamamlayıcı sosyoloji çerçevesinde sosyolojik bir tahayyüle tabi tutulduğunda, yıkıcı etkiler yaratmak yerine avantaja dönüştürülebilecek potansiyel taşımaktadır. Ayrıca, bütüncül bir bakış açısının toplumsal analizi kapsayacak şekilde yapılandırılması ve toplumsal farklılıkların birbirini dışlayan unsurlar olarak değil, yapısal bir bütünün tamamlayıcı parçaları olarak ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, tamamlayıcı sosyoloji açısından birey oldukça önemli bir konumdadır. Bireyin bu riskler karşısındaki tutum ve davranışları, tamamlayıcı sosyolojinin işlevselliğini doğrudan etkilemektedir. Öte yandan, kıyas unsuru da dikkate değerdir. Kıyas hem bireyin hem de toplumun çevresel etkenleri daha sağlıklı bir biçimde kavrayabilmesini sağlayarak, tamamlayıcı sosyolojinin değerler yapısının inşasında önemli bir rol oynayabilir.

Teknoloji ve küreselleşme, çağımızın toplumsal dönüşümünü derinden etkileyen iki temel dinamik olarak öne çıkmaktadır. Bu iki unsur, yalnızca bireylerin gündelik yaşam pratiklerini değil, aynı zamanda toplumların kültürel, ekonomik ve normatif yapısını da köklü biçimde dönüştürmektedir. Coğrafi sınırların görece anlamını yitirmesi, yerel ile küresel olanın iç içe geçmesi ve iletişim araçlarının sınırsız etkileşime olanak tanınması, mevcut toplumsal düzenin yerleşik normlarını sarsarak yeni bir sosyal yapılanma ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu bağlamda teknoloji ve küreselleşme, yalnızca tamamlayıcı sosyolojiyle doğrudan ilişkili olmakla kalmaz; aynı zamanda bu yaklaşımın teorik ve pratik olarak en çok ihtiyaç duyulduğu

alanlar arasında yer almaktadır. Tamamlayıcı sosyoloji, bu hızlı değişim süreçlerinde birey ile toplum arasındaki ilişkileri bütüncül biçimde yeniden yorumlayarak, bozulan normatif düzenin yeniden inşasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, tamamlayıcı sosyoloji perspektifiyle toplumsal krizlerin nasıl analiz edilebileceğini incelemektir. Bu bağlamda birey-toplum, birey-grup ve kültürler arası etkileşimlerde ortaya çıkan sosyal izolasyon, sosyal mesafe ve eylemsizlik gibi toplumsal kriz olgularının sosyolojik bağlamda tamamlayıcılık kavramı üzerinden nasıl yeniden anlamlandırılabilirliği araştırılmıştır. Araştırma, klasik sosyolojik yaklaşımların sınırlarını aşarak, tamamlayıcı bir metodoloji ve çok boyutlu bir analiz çerçevesiyle toplumsal sorunlara bütüncül bir bakış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, birey ve toplum arasındaki tamamlayıcı ilişkinin sosyal yapılar, normlar, değerler ve kurumsal işleyişler üzerindeki etkisini çözümlemek hedeflenmektedir. Bu bağlamda bu araştırma tarama modeli esas alınarak yürütülmüş olup, tamamlayıcı sosyolojiye teorik bir temel oluşturma amacı taşımaktadır. Sonuç olarak, sosyoloji disiplininin klasik kuramcılarından olan Weber, Durkheim, Giddens ve Marshall'ın sosyolojiye ilişkin tanımlarına yer verilmesi hem sosyolojinin ve dolayısıyla tamamlayıcı sosyolojinin neyi ifade ettiğini kavramamıza olanak tanıyacak hem de disiplinin kavramsal çerçevesini anlamlandırmak açısından önemli bir başlangıç noktası teşkil edecektir.

1. Klasik Sosyoloji Kuramcılarının Sosyoloji Dair Yaklaşımları

Sosyoloji, toplumsal yapıları, kurumları, ilişkileri ve değişim süreçlerini bilimsel yöntemlerle inceleyen temel bir sosyal bilim disiplindir. Bu disiplin, özellikle geleneksel toplumdan sanayi toplumuna geçiş sürecinde yaşanan toplumsal krizleri anlamak, analiz etmek ve çözümleyebilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Toplumsal bakış açısını içermeyen bir sosyoloji anlayışı eksik kalmaktadır; zira "toplum" kavramı, sosyolojinin merkezinde yer almaktadır. Toplumun yapısı, organizasyonu, dönüşümü ve işleyişi, bu disiplinin temel inceleme alanlarını oluşturmaktadır.

Sosyoloji, toplumsal eylemi rastlantısal açıklamalardan arındırarak anlamlandırmayı hedefleyen yorumlayıcı bir bilimdir. Ampirik veriler doğrultusunda türetilmiş kavramlar aracılığıyla genel teoriler üretmeye çalışır. Ancak her eylem sosyolojik anlamda toplumsal nitelik taşımaz. Bir eylemin toplumsal sayılabilmesi, onun başkalarına yönelmiş öznel bir anlam taşımasına bağlıdır. Yalnızca bireyin kendisine anlam ifade eden ve başkalarınınca anlaşılmayan eylemler, bireysel olarak değerlendirilir (Özlem, 1993: 52). Sosyolojiye ilişkin

tanımlar incelendiğinde, bu alandaki kavramsal çeşitliliğin oldukça zengin olduğu görülmektedir. Örneğin, sosyoloji "toplumun ya da toplumsal ilişkilerin bilimsel olarak incelenmesi" olarak tanımlanırken (Durkheim, 1994), başka bir tanıma göre ise "toplumla ve toplumsal olaylarla ilgili bilgi sistematığı" olarak görülmektedir (Giddens, 2008). Anthony Giddens, sosyolojiyi “insanların toplumsal yaşamının, gruplarının ve toplumlarının bilimsel incelemesi” şeklinde tanımlarken (Giddens, 2009), diğer bazı sosyologlar, bu disiplini “özellikle insan ilişkilerini konu alan ve inceleyen bir alan” olarak ifade etmektedir (Özkalp, 1993). Emile Durkheim, sosyolojiyi “kurumların, onların ortaya çıkışlarının ve işleyişlerinin bilimi” olarak tanımlarken (Durkheim, 1994), Max Weber ise bu kavramı “toplumsal eylemi yorumsal olarak anlamaya ve bu eylemin seyrini ile sonuçlarını nedensel olarak açıklamaya çalışan bir bilim” şeklinde açıklamıştır (Weber, 1964). Gordon Marshall ise sosyolojiyi, "ortak bir kültürü paylaşan, belirli bir coğrafyada yerleşik, kendilerini özgün ve bütünlük bir topluluk olarak gören insanlardan oluşan bir yapı" biçiminde tarif etmektedir (Marshall, 1999). Sosyolojide özne-nesne ilişkisi varoluşsal bir bağ içerir. Sosyolog, incelediği toplumsal yapıların bir ürünü olmakla birlikte, aynı zamanda bu yapıları tanımlar, analiz eder ve sürekli yeniden inşa eder. Bu çift yönlü ilişki, sosyolog ile toplum arasında karşılıklı bir etkileşimi zorunlu kılar. Dolayısıyla, toplumsal gerçeklik yalnızca gözlemlenebilir nesnel bir yapı değil, aynı zamanda anlam yüklü bir inşadır.

Sosyolojik bilgi üretimi, toplumsal olgunun çok katmanlı yapısından dolayı farklı disiplinlerle ilişki kurma zorunluluğunu da beraberinde getirir. Sosyolog hem içinde bulunduğu toplumun ürünü hem de onu analiz eden özne konumundadır. Bu bağlamda sosyoloji, yalnızca pozitivist bir gerçeklik anlayışıyla sınırlı kalmaksızın, anlamın, tarihselliğin, kültürün ve dilin etkilerini de dikkate alan bir yorumlayıcı yaklaşım geliştirmek durumundadır. Bu özellik, sosyolojiyi diğer bilim dallarından ayıran temel epistemolojik niteliklerden biridir.

Toplumsal olgular, doğa bilimlerindeki gibi nesnel ve verili gerçeklikler olarak ele alınamaz; çünkü toplumsal olan, üretime ve inşaya dayalıdır. Yani toplumsal gerçeklik doğrudan gözlemlenebilen sabit bir yapı değil; tarihsel, kültürel ve dilsel süreçler içinde sürekli olarak "oldurulan" ve anlam yüklü bir düzlemde varlık bulan bir olgudur. İnsan varoluşunun temel koşullarından biri olan “anlama” süreci de bu bağlamda şekillenmektedir. Anlamı belirleyen başlıca etkenler, bireyin toplumsal çevresine dair deneyimleri, dili, tarihi, kültürel kodları ve geleneksel kalıplarıdır. Bu durum, anlamayı sosyolojik olarak bilimsel kılmamanın ancak anlamın nesnel açıklamalara yönelmesiyle mümkün olabileceğini göstermektedir.

Sosyolojik inceleme açısından “özne” konumu, hem bireyin kişisel ve öznel sınırları hem de toplumsal olanın çok katmanlı yapısından dolayı çeşitli sınırlılıklar taşır. Özne, hem ait olduğu toplumun bir ürünü hem de o toplumsal yapıyı kuran ve dönüştüren bir faildir. Bu çift yönlü ilişki, toplumsal gerçekliğin çözümlenmesini sosyoloji açısından hem zorunlu hem de karmaşık bir hale getirmektedir. Bu sebeple, sosyolojik bilgi üretiminde epistemolojik (bilginin kaynağı) ve metodolojik (yöntem seçimi) düzeylerde belli sınırlılıklar kaçınılmaz hale gelmektedir.

Toplum kavramı, çok boyutlu bir anlam alanına sahiptir. En temel anlamıyla, bireyin başka bireylerle bir arada bulunma hâlini, birlikte yaşama pratiğini ifade eder. Bunun yanında toplum, diğer toplumlardan ayırt edici kültürel, tarihsel, coğrafi ve politik sınırlarla belirlenmiş, kendine özgü bir birliktelik olarak da anlaşılır. Max Weber’in toplum tanımı bu çerçevede oldukça açıklayıcıdır. Weber, toplumun oluşumunu nesnel kategorilere değil, öznel anlamlara dayandırır. Ona göre toplumsal ilişkiler “anamlı birliktelikler”dir. Toplumsal eylem, bireylerin eylemlerine atfettikleri anlamlar üzerinden şekillenir. Bu bağlamda toplumsallığın inşasında belirleyici olan unsur, nesnel koşullar değil; bireylerin taşıdığı anlam dünyası, duyguları ve bu duyguların oluşumunu sağlayan içgüdüsel süreçlerdir. Weber ayrıca, toplumsal sistemlerin belirli bir toprak parçası üzerinde kurulmasının kaçınılmaz olduğunu vurgular (Weber, 2012). Bu bağlamda toplum ile coğrafi mekân arasında yapısal bir birliktelik olduğu varsayılabilir. Ancak bu birlikteliğin temelinde yatan şey, yine bireylerin o toplumla kurduğu anlam ilişkileri ve bu ilişkilerin örgütlendiği sosyal pratiklerdir.

Birey ile toplum arasındaki ilişki, sosyolojik analizlerde birbirinden bağımsız düşünülemez. Bu ilişkinin anlaşılması, yalnızca bireyin içsel yaşantısına odaklanmakla değil; bireyler arası, birey-grup ve birey-toplum düzeyindeki etkileşimlerin çözümlenmesiyle mümkündür. Sosyolojinin temel konusu, bu çok katmanlı ilişkiler ağını anlamaya yönelik çabalarlardır. Bu bağlamda, 21. yüzyılın başlarında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi, sadece sağlık alanında değil; ekonomik, dini, psikolojik ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında derin etkiler yaratmıştır. Pandemi, toplumsal yapıyı sarsan küresel bir kriz olarak, birey-toplum ilişkilerini dönüştürmüş ve sosyolojik bağlamda incelenmesi gereken birçok olguyu beraberinde getirmiştir. Örneğin; dini pratiklerde, özellikle yüksek risk grubundaki bireyler için camilerde toplu ibadetlerin yerini bireysel ibadetler almış; Müslümanlar, cuma namazı yerine evlerinde öğle namazı kılmaya yönelmişlerdir. Bu durum, dinin kamusal görünürlüğünde geçici de olsa bir değişimi beraberinde getirmiştir.

Ekonomik açıdan bakıldığında, pandemi süreci özellikle Çin ekonomisini ve Çin menşeli ürünlere olan güveni olumsuz etkilemiştir. Küresel ölçekte Çin ürünlerine yönelik oluşan güvensizlik, uzun vadede ekonomik yapının yeniden şekillenmesine yol açabilecek sonuçlar doğurmuştur. Toplumsal düzlemde ise, pandeminin etkileri sadece yapısal dönüşümlerle sınırlı kalmamış; aynı zamanda kültürel pratiklerin yeniden canlanmasına da neden olmuştur. Bu dönemde geçmişten gelen bazı geleneksel davranış kalıpları, örneğin misafirleri kolonya ile karşılama alışkanlığı, hijyenle ilişkilendirilerek yeniden toplumsal işlev kazanmıştır. Kolonya hem sembolik hem de işlevsel bir unsur olarak günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Ticari alanda ise, pandemi süreci sanal alışverişin yaygınlaşmasını hızlandırmış; e-ticaret hacmi ciddi oranda artış göstermiştir. Bununla birlikte, dijital ticaretin getirdiği yeni sorun alanları da sosyolojik olarak dikkate alınması gereken bir boyut kazanmıştır. Sonuç olarak, Covid-19 pandemisi birey ile toplum arasındaki ilişkiyi çok yönlü biçimde yeniden tanımlamış; geleneksel davranış kalıplarını dönüştürmüş ve dijitalleşen dünyada yeni toplumsal örgütlenme biçimlerinin önünü açmıştır. Bu süreç, sosyolojinin hem bireyi hem de toplumu birlikte ele alması gerekliliğini bir kez daha açıkça ortaya koymuştur.

Toplum, bireyin toplumsal kimliğini ve rollerini inşa ettiği temel bir sosyalizasyon aracıdır. Toplumsallaşma, bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, normlarını, davranış biçimlerini ve kültürel yapısını öğrenmesini sağlayan dinamik bir süreçtir. Bu süreç, bireyin sosyal çevresiyle kurduğu etkileşimler aracılığıyla gerçekleşir. Toplum içerisindeki her birey, aynı zamanda diğer bireyler için bir sosyalizasyon ajanı işlevi görmektedir. Birey-toplum ilişkisinin kurucu bir boyutu olarak toplumsallaşma, hayat boyu süren bir öğrenme ve içselleştirme sürecidir. Bu süreçte birey; aile, okul, komşuluk ilişkileri, dini yapılar, meslek grupları, sivil toplum kuruluşları, askerlik ve kitle iletişim araçları gibi çeşitli sosyalizasyon ajanlarıyla etkileşim hâlinindedir. Özellikle erken çocukluk döneminde ailenin bu süreçteki rolü belirleyicidir. Aile, çocuğa konuşma, beden ve duygusal kontrol becerilerinin yanı sıra, kamu düzenine uyum sağlama ve manevi değerleri kazandırma açısından temel bir işlev üstlenir.

Geçmişte sosyalizasyon süreci, daha çok aile, akran grupları ve eğitim kurumları üzerinden şekillenirken; günümüzde internet ve dijital medya araçları, bu sürecin yönünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Yeni medya, çocukların algı dünyasını genişleterek geleneksel sosyalizasyon ajanlarının bir kısmının işlevini devralmıştır. Bu durum, bireyin sosyalizasyon deneyiminin hem içeriğini hem de kapsamını dönüştürmektedir. Birey ve toplum, sosyolojide birbirinden bağımsız ele alınamayacak iki temel kavramdır. Her insan, biyolojik olduğu kadar toplumsal bir varlıktır. Bireyin toplumsallaşması, ancak içinde yaşadığı belirli bir toplum

bağlamında anlam kazanır. Dolayısıyla toplumsallaşma süreci, evrensel değil; tarihsel, kültürel ve mekânsal olarak belirli bir bağlam içerisinde işler. Evrensel bir birey olarak toplumsallaşmak mümkün değildir; birey, yalnızca içinde doğup büyüdüğü somut bir toplum tarafından sosyalleştirilebilir.

Toplumsallaşma sürecine etki eden başlıca faktörler; aile, eğitim kurumları, toplumsal çevre (akran grupları, mahalle ve iş arkadaşları), dini ve kültürel organizasyonlar ile medya araçlarıdır. Bu sosyalizasyon ajanları, birbirinden bağımsız değil; eşgüdüm içerisinde çalışan, bireyin toplumsal kimliğini şekillendiren yapılardır. Ancak her bir sosyalizasyon aygıtı, kendine özgü normlar ve kurallar çerçevesinde işlev görür ve bu da süreci oldukça karmaşık hâle getirir. Max Weber, toplumsal olguların açıklanmasında hem Marksist kuramı hem de modern kavramsallaştırmaları yetersiz bulur. Bu eleştirisini, söz konusu yaklaşımların toplumsal eylemleri sadece fiziksel yasalara indirgemeleri ve eylemlerin arka planında yer alan tarihsel ve kültürel faktörleri göz ardı etmeleri üzerine temellendirir. Weber'e göre, toplumsal olguların anlaşılabilmesi için yorumlayıcı analizlere ihtiyaç vardır; çünkü toplumsal davranışlar, yalnızca gözlenebilir fiziksel süreçlerle değil, aynı zamanda bireyin anlam yüklediği öznel deneyimler aracılığıyla şekillenir.

Weber'in metodolojisi iki temel ekseninde değerlendirilebilir. İlk olarak, Weber sosyal bilimlere ilişkin disiplinler arası bir anlayışla, karşılaştırmalı bir bilimsel çerçeve geliştirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, sosyal bilimlerin içerisinde uzmanlık düzeyine göre ayrıştırılmış paradigmalardan ziyade, toplumsal olguları bütüncül ve birleştirici bir yaklaşımla ele almayı önermektedir. Weber'e göre insan davranışlarının ardındaki karmaşık ilişkiler ağı, yöntemsel ayrımlarla parçalanamaz; aksine, bu ilişkiler, anlam merkezli ve bağlamsal olarak yorumlanmalıdır. İkinci olarak Weber, toplumu yalnızca materyalist ilişkiler ekseninde değil; aynı zamanda kültürel değerler, anlam sistemleri ve bireylerin öznel yönelimleri doğrultusunda şekillenen bir yapı olarak görür. Bu nedenle toplumsal olguların kavranabilmesi, yalnızca gözlenebilir dışsal davranışlara değil, bu davranışların ardında yatan tarihsel, kültürel ve simgesel anlamlara odaklanan yorumlayıcı bir yaklaşımla mümkündür (Weber, 2012). Weber'in bu tutumu, toplumsal gerçekliğin doğrudan fiziksel olarak gözlemlenemeyen, ancak anlam yoluyla açığa çıkarılabilen yönlerine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Weber'in metodolojisi, toplumsallığın çok katmanlı yapısını kavramada önemli bir analitik çerçeve sunar.

2. Toplumsal Krizlerin Analizi ve Metodolojisi: Tamamlayıcı Sosyoloji Perspektifi

Tamamlayıcı sosyolojinin temel meseleleri, birey ve toplum arasındaki ilişki ekseninde şekillenmektedir. Bireyin toplumsal aktör olarak konumlanması, özne olma durumu ve sosyalleşme süreci bu bağlamda yeniden değerlendirilmelidir. Özellikle küreselleşme ve teknolojik dönüşümler gibi günümüzün belirleyici olgularının yanı sıra, COVID-19 pandemisi gibi toplumsal krizler, toplumsal yapıyı derinden sarsarak eski ve yeni düzen arasında keskin bir kopuşa neden olmuştur. Bu geçiş süreci, yalnızca yapısal dönüşümlerle değil, aynı zamanda bireyin toplumsal rolünü yeniden inşa etme gerekliliğiyle de karakterize edilmektedir. Tamamlayıcı sosyoloji, bu tür dönüşümleri analiz ederken toplumsal riskleri bütüncül bir bakış açısıyla ele almayı öncelikli kılmaktadır. Farklılıkların küresel ölçekte görünür hale gelmesi, bu farklılıkları bastırmak ya da ortadan kaldırmak yerine, toplumsal düzenin bir parçası haline getirerek bütünleştirici bir yapı kurmayı hedefler. Böylece, tamamlayıcılık ilkesi doğrultusunda toplumsal uyum ve süreklilik sağlanabilir.

Tamamlayıcılık, sosyolojinin temel sorun alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, tamamlayıcı sosyoloji perspektifinden toplumsal olguları ele almak, mevcut kriz ortamlarını yalnızca bir tehdit değil, aynı zamanda bir imkân olarak değerlendirme gerekliliğini ortaya koymaktadır. İçinde bulunduğumuz toplumsal koşullar, bireysel eylemsizlik ve sosyal mesafe gibi kavramlarla tanımlanmakta ve bu durum, sosyalleşmenin, etkileşim biçimlerinin ve toplumsal bütünleşmenin yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. Sosyoloji, özünde toplumsal ilişkilerin, örgütlenmelerin ve etkileşim mekanizmalarının analizini içeren bir disiplindir. Ancak günümüzde bu yapıların işlevselliği, yaşanan krizler nedeniyle önemli ölçüde zedelenmiş durumdadır. Bu yapıya dair kriz, yalnızca toplumsal yapının kırılganlığını değil, aynı zamanda sosyolojinin kendi epistemolojik sorunlarını da gün yüzüne çıkarmaktadır. Tamamlayıcı bir bakış açısıyla değerlendirilmediği sürece, bireyler arası ilişkilerden toplumlar arası etkileşime kadar uzanan geniş bir düzlemde parçalanma riski söz konusudur.

Bireyin diğer bireylerle, gruplarla, toplumla ve hatta diğer toplumlarla olan ilişkilerinde yaşanan kopukluk, yalnızca farklılıkların görünür hale gelmesiyle açıklanamaz ve bu durum aynı zamanda tamamlayıcılık ilkesinin zayıflamasıyla ilgilidir. Farklılıkların bir tehdit olarak değil, eksikliklerin tamamlanmasına yönelik bir potansiyel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, toplumsal sorunları ele alış biçimimiz belirleyici olmaktadır. Eleştirel ve ayrıştırıcı bir yaklaşım yerine, kapsayıcı ve bütünleyici bir anlayış benimsenmediği sürece, sosyalleşme süreçlerinin anlamlandırılmasında ciddi güçlüklerle karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla, sosyolojik perspektifin işlevselliği, toplumun herhangi bir

sorun karşısında ortak bir bilinç geliştirerek hareket edebilme kapasitesine bağlıdır. Bu, bireylerin birbirini dışlamadan, aksine tamamlayıcı bir anlayışla yaklaşmasını gerektirir. Bu yönüyle tamamlayıcı sosyoloji, yalnızca teorik bir çerçeve değil, aynı zamanda toplumsal refahın ve bütünleşmenin sağlanmasında önemli bir işlev üstlenebilecek bir yaklaşımdır. Sosyal sorunlar ile sosyal ilişkiler arasındaki izolasyonu aşmanın yolu da bu tamamlayıcı bilinci ortaya çıkarmaktan geçmektedir.

Toplumsal olguların analizinde temel yaklaşım, olayların yalnızca kendi bağlamları içerisinde değerlendirilmesiyle sınırlı kalmaksızın, benzer olay ve durumlarla karşılaştırmalı olarak ele alınmasıdır. Bu kıyaslayıcı yöntem, verilerin daha anlamlı hale gelmesini ve analiz edilen unsurların birbirini tamamlayıcı biçimde kavranmasını mümkün kılmaktadır. Toplumun bütüncül yapısını anlayabilmek için yalnızca tekil parçaların değil, bu parçaların bütündeki işlev ve anlamlarının da ayrıntılı biçimde çözümlenmesi gerekmektedir. Bu tür bir çözümleme, parçadan bütüne değil, aynı zamanda bütünden parçaya yönelen çift yönlü bir işleyişi zorunlu kılmaktadır. Zaman zaman bu süreç, içinde bulunulan zorunluluklara bağlı olarak ters işleyen bir fonksiyon şeklinde de gerçekleşebilir. Toplumsal kuralların işleyiş biçimi ve bu kuralların mevcut toplumsal düzende nasıl bir konum edindiği, toplumsal düzenin istikrarı açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu noktada yalnızca kuralların varlığı değil, bu kuralların hangi doğrultuda ve ne şekilde geliştiği sorusu da ayrıca önem taşımaktadır.

Sosyallik, bireyin ve toplumun kendini yeniden konumlandırma ve bütünlük oluşturma sürecidir. Günümüzde toplumsal olayların ve ilişkilerin normatifleşme eğilimi, toplumsal yapının işleyişinde belirleyici bir dinamik hâline gelmiştir. Bu bağlamda, toplumsal eylemler yalnızca bireysel yönelimler değil, aynı zamanda akıl ile ilişkili anlamlandırma süreçlerinin bir ürünü olarak görülmelidir. Eylemin bu şekilde anlam kazanması, onu yalnızca bir davranış olmaktan çıkarıp etkileşimsel bir sürecin parçası hâline getirir. Dolayısıyla, her toplumsal eylem anlamın inşasına yönelik bir katkı sunmakta ve bu süreçte tamamlayıcılık ilkesine dayalı bir bütünlüğe işaret etmektedir.

İnsan yaşamında ortaya çıkan olaylar ya da karşılaşılabilecek sorunlar, kendi içsel doğaları bakımından ölçülebilir olmakla birlikte, bu ölçülebilirlik büyük ölçüde söz konusu olayların diğer olaylarla kurduğu ilişkisellik ve bütünlük içerisindeki tamamlanma düzeyiyle ilgilidir. Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi, insan yaşamına önemli kolaylıklar sunmakla birlikte, beraberinde çeşitli olumsuzlukları da getirme potansiyeline sahiptir. Günümüzde giderek artan hız ve belirsizlik, toplumsal olayların ve olguların kendi iç dinamikleri üzerinden anlaşılmasını zorlaştırmakta ve bu da sosyal gerçekliğin açık ve tutarlı biçimde kavranmasını

önemli ölçüde engellemektedir. Küreselleşen dünya karşısında sosyolojik bakış açısı, tamamlayıcılık sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, tamamlayıcı sosyoloji perspektifi, küresel düzeyde ortaya çıkan sorunlara yeni ve bütüncül bir yaklaşım kazandırmayı hedeflemektedir. Sosyolojinin temel konusu, amacı ve sınırları, küreselleşmenin etkisiyle yeniden yapılandırılmalıdır. Klasik sosyolojik yaklaşımlar dönüştürülerek, günümüzün karmaşık sosyal sorunlarına tamamlayıcı bir bakış açısı geliştirilmelidir. İnsanlığın içinde bulunduğu kriz dönemlerinde, sosyal bilimlerin etkinliği sosyolojik perspektifle anlamlandırılacaktır. Sosyalleşme arzusu, belirli dönemlerde hem sorun hem de çözüm kaynağı olarak ortaya çıkabilir. Bireyler arasındaki bu sosyal süreç, bireyden gruba, gruptan topluma doğru tamamlayıcı bir anlayışla varlık kazanmazsa, kriz sosyal boyutta devam edecektir. Bu nedenle, değişen ve gelişen toplumlar, farklı kültürel perspektiflerle yeniden bütünleşmezse, sosyalleşme süreci belirsizlik ve sorunlar doğurabilir. Toplumsal ilişkilerde bir bütünlük oluşturmak için, eksikliklerin giderilmesi ve sosyalleşme sürecinde kendimizin yeniden inşası elzemdir; aksi takdirde tamamlayıcılık, gelişen bir süreç olamayacak ve bir sorun olarak kalmaya devam edecektir.

Teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim araçları ya da kitle iletişim araçları, bireylere özgür bir ortamda yaşama hakkı sağlaması açısından önemli olanaklar sunmaktadır. Ancak, sosyoloji tamamlayıcı bir unsur olarak, modern toplumda bu araçların yanlış bilinçlendirme potansiyeline karşı uyarıda bulunmuştur. Bu tür durumlarda sosyolojinin tamamlayıcı işlevine olan ihtiyaç açıkça ortaya çıkmaktadır. Birey, bu süreçte kendisini tamamlayıcı unsurun dışına itme eğilimi gösterebilir ve kendi bilgisi ve görüşünün mutlak doğru olduğuna inanabilir. Tamamlayıcı sosyoloji ise, bireyin bu kafesi kırarak, kısıtlanmış düşünce yapısından kurtulma arayışını teşvik etmektedir.

Tamamlayıcı sosyoloji, toplumsal kuralların oluşumuna ilişkin önemli atıflarda bulunmaktadır. Toplumsal kuralların varlığı, belirli bir düzenin gelişimi ve bu düzenin hangi yönde ilerleyebileceğinin tutarlı bir biçimde tamamlanması açısından hayati öneme sahiptir. Günümüze kadar toplumsal normların devamlılığını sağlayan unsurun da sosyolojinin tamamlayıcı işlevi olduğu söylenebilir. Birey, akıl yoluyla amaç belirler, sürekli üretkenlik ve yeniden mücadele azmi ile hareket eder. Bu bağlamda, sorun ile sosyal ilişki arasındaki tamamlayıcılık farkındalığını ortaya koymak zorunludur. Sosyal ilişki ile sosyal sorun arasındaki izolasyonu aşarak, bunların tamamlayıcı yönlerini kavramamız gerekmektedir. Anlamlı olan, parçadan ziyade bütündür; bu nedenle olaylara yaklaşırken karşılaştırmamızın yanı sıra tamamlayıcılığa da ulaşmak zorunludur. Sosyal ilişkilerde esas olan çözümün kendisi değil,

sosyal yapıya tamamlayıcı ve yapıcı bir perspektifle yaklaşmaktır. Bu süreç, var olan durumu tarafsız bir şekilde anlamlandırmayı gerektirir. Sosyolojik bakış açısı, her düşünceye saygı duyarak, o düşüncenin ideal hali değil mevcut haliyle anlamlandırılmasını sağlayan tamamlayıcı bir gelişim sürecini ifade eder. Toplumsal ilişkilerde normların aşılması, zamanla normalleşerek tamamlayıcı bir boyuta ulaşmaktadır. Sosyal olayların sorunsal boyutu, gerçekliği tarafsızca ele alarak ilişkileri var etmek suretiyle anlamlandırılabilir. Böylece, toplumsal ilişkiler sosyal bir ağ yapısında, birbirine zincirleme bağlı olarak tamamlayıcı bir bütünlük oluşturur.

Tamamlayıcı sosyoloji, tam anlamıyla bir bütünleştirme değil, daha çok bütünleştirmeyi genelleme süreci olarak tanımlanabilir. Bir birey sosyolojik bir olguyu incelediğinde, bu olguyu ayrıntılı biçimde açıklamaya ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla kıyaslamaya eğilimlidir. Örneğin, kültür ve kültürleşme kavramları ele alındığında, kültürün maddi ve manevi ihtiyaçları karşılama işlevi açıkça ortadadır. Ancak kültürleşme sürecine bakıldığında, sosyolojinin tamamlayıcı unsuru ön plana çıkmaktadır. Zira kültürleşme, sosyolojiyi daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde ele alarak genelleme yapma olanağı sağlamaktadır. Bu süreç, kültürler arasında karşılıklı bir alışverişi ifade eder; birey kendi kültürünü öğrenirken aynı zamanda karşı tarafa başka bir kültür aktarır. Buradaki temel amaç, sosyalliğin kendini yeniden konumlandırarak tamamlamasıdır. Bu durum aynı zamanda sosyolojik bir sorun olarak da ortaya çıkabilir ve bu sorunun çözümü, emeğin ve iş gücünün keşfi ile ilişkilendirilebilir.

Tamamlayıcı sosyoloji, toplumsal kuralların oluşumuna dair önemli atıflarda bulunmuştur. Toplumsal kuralların varlığı, belli bir düzenin gelişimini ve bu düzenin hangi yönde ilerleyebileceğini tutarlı bir biçimde tamamlamasını sağlamaktadır. Toplumsal normların günümüze kadar sürdürülebilmesi ise sosyolojinin tamamlayıcı işlevine borçludur. Tamamlayıcılık unsuru, akıl ve irade ile de ilişkilendirilmiştir. Gerçekleştirilen eylem, birbirini bütünleyerek kıyaslama olanağı sunmaktadır. Birey, akıl yoluyla kendine amaç belirler, sürekli üretkenlik gösterir ve yeniden mücadeleler verir. Bu süreçte, gerçekliğe yöneliminde tamamlayıcılığa olan ihtiyaç kaçınılmazdır.

Her bireyin yaşadığı olayları kendi doğası içinde ölçümleyebilmesi, bu olayları diğer deneyimleriyle içsel olarak tamamlamasına bağlıdır. Ancak, bu süreç hızlı ve karmaşık biçimde gerçekleştiğinde, olayların anlaşılabilirliği olumsuz etkilenmektedir. Karmaşık yapılar zor incelenebilir olduğu için, bireylerin bu yapıları kendi imkânlarıyla en aza indirerek tamamlamaları gerekmektedir. Bu karmaşık yapının öğrenilmesi, parçacık-bütün ilişkisi perspektifinden ziyade Gestalt teorisinde vurgulandığı gibi bütün-parça-bütün yaklaşımıyla

gerçekleştğinde, öğrenmenin kalıcılığı sağlanmaktadır. Örneğin, bir öğrenci için İstiklal Marşı'nı ezberlemek zor olabilir. Ancak marşı bütün-parça-bütün yöntemiyle öğrenirse, ezberlemesi daha kolay olacaktır.

Tamamlayıcı sosyolojinin zayıf yönleri arasında, bireyleri alışılmış düşünce kalıplarının dışına çıkarmada zaman zaman zorluk yaşaması yer almaktadır. Bireylerin kendi bildiklerinden dönmeleri her zaman mümkün olmamakta ve bu durum tamamlayıcı sosyolojinin etkisini sınırlayan önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, tamamlayıcı sosyolojinin tüm bireylere ulaşamaması da önemli bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, tamamlayıcı sosyolojinin güçlü yönleri bireylerin sosyalleşme olanaklarını artırması ve mevcut sosyal yapıların yeniden üretimine katkı sağlamasıdır. Bireyin kararsızlık yaşadığı durumlarda devreye girerek eksikliklerin giderilmesine olanak tanınması önemli bir avantajdır. Tamamlayıcı sosyolojinin temel amacı, doğrudan sonuca ulaşmaktan çok, problem ile hedef arasındaki tamamlayıcı bilinci açığa çıkarmak ve bu bilinci geliştirmektir.

Tamamlayıcı sosyolojinin olumlu yönleri arasında, toplumdaki bireyleri kalıplaşmış düşünce ve fikirlerin dışına çıkararak özgün bireyler olarak var olmalarını teşvik etmesi yer almaktadır. Ayrıca, iletişim araçlarının bilinçli ve dikkatli kullanılmasını sağlaması da bu yaklaşımın önemli katkılarından. Ancak, tamamlayıcı sosyolojinin olumsuz yönleri de mevcuttur. Özellikle sosyal izolasyon yaşayan bireylerin olumsuz düşüncelere kapılması ve bu durumun tamamlayıcı yaklaşımın sınırlarını zorlaması önemli bir zayıflık olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

İnsan ve toplumun hikâyesi, temelde anlamda yatmaktadır. Sosyolojik düşünce, insanı ve toplumu anlamlandırma çabasının, tarihsel bilgi birikimiyle şekillenmiş bir izlek olarak karşımıza çıkar. Anlamın ortaya çıkabilmesi için bir anlatıya, yani bütüncül ve bağlamsal bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, tamamlayıcı sosyoloji; anlamı toplumsal bellekte silikleşmiş anlatılardan uzaklaştıran değil, aksine yeniden odak noktası haline getiren bir perspektif sunmaktadır. Böylece toplumların hem bugününün hem de geleceğinin anlamlı biçimde kavranmasına imkân tanımaktadır. Tamamlayıcı sosyoloji, sosyolojik imgelemin gelişiminde anlatının hem yol haritasını hem de yapısal desenini oluşturmaktadır. Günümüzde her geçen gün yeniden sosyalleşen ve dönüşen toplumsal yapı, teknolojik dönüşümle birlikte

farklı bir anlatıyı zorunlu kılmaktadır. Bu yeni anlatı, toplumsal krizlerin ortaya çıkış biçimlerini, krizlerin toplumsal yapı üzerindeki olumlu-olumsuz etkilerini gerçeklik perspektifinde ele almayı gerektirir. Aslında, krizler toplumu yüzeyde savuruyor gibi görünse de her biri farklı izler taşısa da unutmamak gerekir ki bu süreçler, toplumu oluşturan örüntülerin yeniden şekillenmesini sağlar. Bu yeniden yapılanma, toplumsal denge ve istikrarın yeniden tesisine, ilişki biçimlerinin ise daha sağlam temeller üzerinde inşa edilmesine katkı sunmaktadır. Bu süreci kavramak ve anlamlandırmak ise ancak tamamlayıcı sosyoloji anlayışıyla mümkün olabilir. Bu çalışmada, tamamlayıcı sosyoloji bakış açısıyla, farklı toplumsal kriz türlerini gerçeklik zemininde analiz ederek, bu toplumsal krizleri sosyolojik bilgiye dönüştürmenin yollarını aradık. Amacımız, toplumsal krizlerin sadece yıkıcı değil, aynı zamanda yapılandırıcı etkilerini de göz önünde bulundurarak, toplumsal dönüşümün anlatısını ortaya koymaktır.

KAYNAKÇA

- Durkheim, D. (1994). *Sosyolojik Metodun Kuralları*. (Çev. Enver Aytekin). (2.baskı). İstanbul: Sosyal yay.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Çev. H. Özel vd., Yay. Haz. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yay.
- Giddens, A. (2009). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori: Marx, Durkheim ve Max Weber'ın Çalışmalarının Bir Analizi*. (Çev. Ü. Tatlıcan). İstanbul: İletişim.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- Özkalp, E. (1993). *Sosyolojiye Giriş*. (6. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yay.
- Sezer, B. (1985). *Sosyolojinin Ana Başlıkları*. İstanbul: İ.Ü.Edebiyat Fak.Yay.
- Tane, M. (1981). *Toplum Bilime Giriş: Temel kavramlar*. Ankara: A.Ü.Eğitim Fak.Yay.
- Weber, M. (1964). *The Theory of Social and Economic Organisation*. New York: Free Press.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum*. (Çev. Latif Boyacı). İstanbul: Yarın Yay.
- White, G. (1977). *Socialization*. London: Logman Group Limited.